

Біля класної дошки

Ігор КОЛЯДА, Володимир МИЛЬКО.
МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ НА ТЕМУ: «НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ БУДІВНИЦТВО В ДОБУ УЦР» (історія України, 10 кл.)

Олександр ГІСЕМ,
Олександр МАРТИНЮК.
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ (10 клас)

Ігор КОЛЯДА,
кандидат історичних наук, доцент
(Інститут історичної освіти, НПУ ім. М. Драгоманова)
Володимир МИЛЬКО,
магістр історії,
аспірант Інституту історії України НАН України

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ НА ТЕМУ: «НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ БУДІВНИЦТВО В ДОБУ УЦР» (ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, 10 КЛ.)

Тема: Національно-культурне будівництво в добу УЦР.

Мета: розкрити особливості національно-культурного будівництва в Україні в добу Української Центральної Ради.

Цільові завдання:

- проаналізувати процес українізації школи та вищої освіти;
- охарактеризувати розвиток української літератури, преси та книгодрукування;
- розкрити панівні тенденції в українському театрі та образотворчому мистецтві доби УЦР;
- визначити особливості релігійного життя в Україні у добу УЦР;
- формувати дбайливе та бережне ставлення до пам'яток культури, етнічну, релігійну та культурну толерантність; естетичні почуття.

Очікуваний результат.

Після уроку учні зможуть:

- характеризувати особливості розвитку культури та духовного життя в Україні у добу УЦР;
- аналізувати особливості внутрішньої політики УЦР щодо національно-культурного будівництва та її наслідки;
- розуміти та використовувати терміни та культурологічні поняття;

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності.

Вчитель пропонує відповісти на поставлені запитання.

«...Волею обставин преса, театр, фольклор були підпорядковані революційній практиці і перенесені «на колеса»... У світі розколотому «на біле і червоне» (М.Рильський) класово-політичним двобоєм, про пілісність культури та її системну повномірність не могло бути і мови: кожна з сторін-антагоністів піднесла на свої гасла тільки «лозунгові» імперативи і підперла їх багнетами...» («Культура українського народу / керівник авт. кол. В.Русанівський. — К., 1994).

— *Які фактори, на Вашу думку, визначали розвиток української культури у період Української національно-демократичної революції 1917—1921 рр.?*

— *Чому, на Ваш погляд, політична боротьба мала вплив на розвиток української культури у добу УЦР?*

II. Вивчення нового матеріалу.

План теми уроку:

1. Українізація шкільної та вищої освіти.
2. Книгодрукування та преса. Розвиток літератури.

3. Театр. Образотворче мистецтво.

4. Релігійне життя в Україні в добу УЦР.

1. Українізація шкільної та вищої освіти.

У ході вступної розповіді та за допомогою пропонованих схем **вчитель** визначає загальні умови розвитку культури у роки Української національно-демократичної революції 1917—1921 рр.

Українська національно-демократична революція 1917—1921 рр. викликала духовне піднесення, відкрила широкі можливості для розвитку освіти, науки та культури.

Разом з тим жорстока класова і національно-визвольна боротьба, політизуючи свідомість усіх соціальних груп, розколюючи українське суспільство на

ворожі табори та спотворюючи світосприйняття людей, формувала складну та суперечливу культурно-ідеологічну обстановку.

Кожен політичний режим, що утверджувався в Україні протягом періоду національно-визвольних змагань, опираючись на соціальні та національні близькі йому верстви населення, прагнув вести власну лінію в галузі культури, при цьому залишаючись непримиренно ворожим до інших.

Завдання учням:

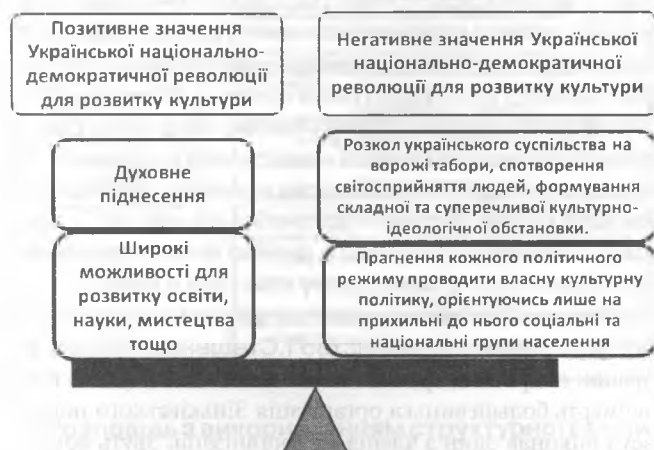
Скласти тезовий конспект.

Пропонований варіант:

— Українська національно-демократична революція 1917—1921 рр. викликала духовне піднесення;

— жорстока класова і національно-визвольна боротьба політизувала свідомість усіх соціальних груп, розколюючи українське суспільство на ворожі табори;

— кожен політичний режим прагнув вести власну лінію в галузі культури.

Методика формування поняття «українізація школи».

Вчитель у ході пояснення розкриває суть поняття «українізація школи» та визначає головні риси цього процесу у освітній галузі в Україні доби УЦР. Під час пояснення учні також ознайомлюються із схемою-переліком «Українізація школи» та тематичною схемою «Педагогічні з'їзди у 1917 р.».

Питанням розвитку культури в добу УЦР займалося міністерство освіти Генерального Секретаріату на чолі з І.Стешенком. Найважливішим напрямком культурно-освітньої роботи доби Центральної Ради стала українізація державного життя та школи.

«Центральна Рада ухвалила:

1. всякого роду ... написи повинно писатися українською мовою;
 2. ... мовою в діловодстві має бути державна українська.
- (Із закону Центральної Ради про державну мову від 24 березня 1918 р.)

У травні 1917 р. комісія Центральної Ради розпочала запровадження української мови в усіх навчальних закладах. Важливою проблемою, що постала з початку проведення українізації, була проблема підготовки кадрів. Тому за сприяння Товариства шкільної освіти були організовані місячні курси українознавства для вчителів із периферії. Кількість курсів сягала 100, протягом літа на них поглиблювали свої знання кілька тисяч освітан.

Було проведено два педагогічні з'їзди — у квітні та серпні 1917 р. і Всеукраїнський професійний з'їзд (13—15 серпня 1917 р.), на яких головним завданням ставилося сприяти освітньому розвитку народу шляхом боротьби з темрявою, «що охопила нашу Землю після чужого панування» (з матеріалів наради 15-20 грудня 1917 р.).

Протягом 1917 р. в Україні було відкрито 215 нових так званих вищих початкових шкіл, 39 гімназій, 25 з яких були сільськими. У 1918 р. діяло 38 026 «нижчих початкових» однокласних шкіл та 1373 — двокласні.

Українізація вищої школи передбачала створення кафедр українознавства (української мови та літератури, історії, економіки, права) та викладання українською мовою. Це було пов'язане з тим, що автори «матеріалів до предметів українознавства» (підготованих 1917 р., а виданих 1918 р.) І. Стешенко й О. Дорошкевич до системи українознавства відносили історію народу, географію українську мову та художню словесність. А в скомпанованому тоді ж підручникові С.Єфремова «Українознавство» (виданому аж у 1920 р.) було 11 концентрів: національна проблема; українська справа; історія; географія; етнографія; економіка; мова; письменство; мистецтво; мемуари; покажчики (довідники).

Саме завдяки зусиллям професорів О.Грушевського, І.Огієнка, Д.Багалія, М.Сумцова та ін. українознавчі дисципліни запроваджувались у навчальний процес Київського, Харківського та Новоросійського університетів.

5 жовтня 1917 р. з ініціативи товариства «Праця» було започатковано діяльність Українського університету, який працював за державною програмою, мав історико-філологічний, природничо-математичний та юридичний факультети. Заняття у ньому провадили кращі викладацькі кадри та науковці столиці. 7 листопада 1917 р. була створена Педагогічна Академія, завданням якої стала підготовка вчителів з українознавства.

З відновленням української державності з'явилася потреба вироблення зводу чітких правил орфографії, обов'язкових для всіх та офіційно затверджених. Саме за дорученням міністра освіти І.Стешенко І.Огієнко — професор Київського університету — почав займатися складанням коротких правил українського правопису.

У березні 1918 р. міністерством освіти УНР було розроблено план проведення подальшої українізації вищої та професійної освіти, відповідно до якого передбачалося створення цілої мережі нових державних вищих навчальних закладів, однак розгортання революційних подій не дозволило реалізувати заплановане.

Завдання учням:

Вчитель пропонує учням сформувати зміст поняття «українізація» та записати до конспекту основні дані.

Пропонований варіант:

Українізація — державний курс відновлення ролі української мови та культури на історичних українських територіях, що була втрачена внаслідок проведення дискримінаційних по відношенню до них дій (наприклад, русифікації, полонізації, румунізації тощо) — і забезпечення розвитку української мови та культури як рівноправних складових світової цивілізації.

Вчитель пропонує учням історичний портрет:

Стешенко Іван Матвійович (1873—1918) — український громадський і політичний діяч, педагог, літературознавець і письменник, перекладач. Народився у Полтаві, після закінчення Полтавської класичної гімназії навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету.

Знайомство із відомими родинами Старицьких, Лисенків, Косачів, спілкування з «тарасівцями» змінило світогляд І.Стешенка, який, вирішивши серед русифікованого міщанського середовища, писав свої перші поетичні твори російською мовою. Поступово залучається до українського національно-культурного та політичного життя. Арешт і п'ятимісячне ув'язнення в Лук'янівській в'язниці, вислання за межі Києва, заборона викладацької діяльності лише додавали йому впевненості у правильності обраного життєвого шляху.

І.Стешенко був членом Київської Громади, УСДРП і ТУП, Товариства Нестора-Літописця, секретарем Українського Наукового Товариства у Києві, дійсний член НТШ (з 1917 р.).

Після початку Української національно-демократичної революції — організатор і голова Товариства Шкільної Освіти, член Української Центральної Ради.

Перебуваючи на посту міністра освіти Генерального Секретаріату (після проголошення IV Універсалу УЦР — міністр освіти Ради Народних Міністрів), проводив політику українізації школи та освіти. Саме його радикальна політика українізації, як вважають сучасні дослідники, і коштувала йому життя — 30 липня 1918 р. двома пострілами з револьвера його було смертельно поранено в Полтаві невідомими особами. Того пізнього вечора, не знайшовши візника, він ішов з вокзалу разом із сином до знайомих на ніч. Помер Іван Матвійович наступного дня від тяжких поранень. Поховали його на Байковому цвинтарі у Києві.

Пізніше С.Єфремов запише у своєму щоденнику наступні рядки про вбивство І.Стешенка: «Дізнався. Страшні подробиці про вбивство Стешенка. Засудила його на смерть большевицька організація Зінківського повіту; засуд виконав один з членів тієї організації. Звуть його — Башловка. Чому саме засуд упав на Стешенка — не зрозуміти».

Підсумок вчителя.

Таким чином, розгортання революційних подій та державного будівництва у добу УЦР не обумовило нехтування питаннями розвитку культури, зокрема освіти, головною рисою активного розвитку якої стала українізація шкільної та вищої системи навчальних закладів.

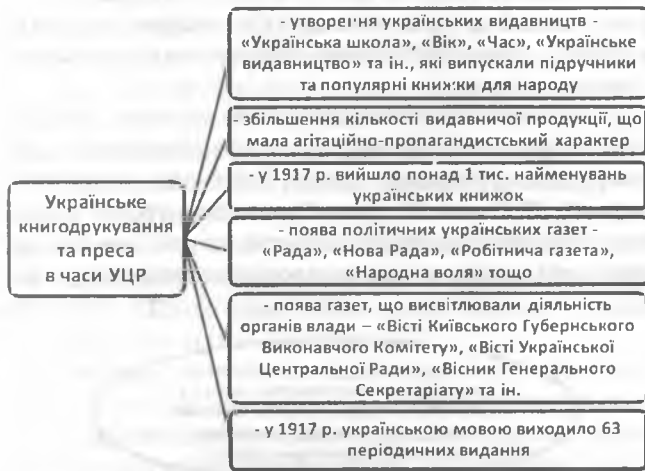
2. Книгодрукування та преса. Розвиток літератури.

Особливості розвитку книгодрукування та преси вчитель розкриває у ході характеристики, використовуючи при цьому пропоновані схеми:

1917 р. відзначено розвитком українського книгодрукування й української періодики:

— утворюються видавництва «Українська школа», «Вік», «Час», «Українське видавництво», «Добровільне товариство видання дешевих і корисних книжок», «Сіяч» та ін., що зосередилися на випуску підручників та популярних книжок для народу;

- збільшується кількість видавничої продукції, що мала агітаційно-пропагандистський характер;
- за даними Головної Книжної Палати, у 1917 р. вийшло понад 1 тис. найменувань українських книжок;
- появились українські газети;
- зросла популярність серед читачів таких газет, як «Нова Рада» (друкований орган УПСФ), «Робітничача газета» (друкований орган УСДРП), «Народна воля» (видавалася «Селянською Спілкою»);
- були засновані українські державні газети, що висвітлювали діяльність новостворених органів влади — «Вісті Київського Губернського Виконавчого Комітету», «Вісті Української Центральної Ради», «Вісник Генерального Секретаріату» та ін.;
- всього у 1917 р. українською мовою виходило 63 періодичних видання.

Розповідь з використанням структурної схеми:

Великих втрат напередодні революційних потрясінь зазнала українська література, залишившись без М.Коцюбинського, Лесі Українки, Івана Франка. Нитка спадкоємності в культурному процесі потоншала, але не обірвалася. Продовжували жити і творити майстри старшої генерації: Панас Мирний, Василь Стефаник, Ольга Кобилянська, Володимир Винниченко, Степан Васильченко.

Літературний процес у цей період був пов'язаний як з іменами вже відомих письменників, так і з новими іменами літераторів, талант яких почав розкриватися в умовах революції та визвольних змагань. Саме у цю добу в українську літературу увійшла ціла плеяда письменників та поетів, які започаткували новий етап у її розвитку. Серед них: Павло Тичина, Остап Вишня, Володимир Сосюра, Олександр Олесь, Максим Рильський, Василь Чумак, Василь Еллан-Блакитний та ін.

Реферативне повідомлення учня на тему: «П.Тичина — зоря нової літератури».

Емоційно-радісним збудженням відзначається

Українська література у період УЦР

поезія «Золотий гомін», якою вітав молодий поет Павло Тичина проголошення І Універсалу Центральної Ради...

...Поет могутнього таланту, виняткової своєрідності, новатор у літературі **Павло Тичина** народився 1891 р. у родині сільського дяка с. Піски на Чернігівщині. Батько Григорій, шанована у громаді людина, вчив селян та їх дітей грамоті. Мати Марія також була письменною. В сім'ї виховувалось 13 дітей. Незважаючи на матеріальну скруту росли вони добрими й порядними, батьки прищеплювали їм любов до рідного краю, народних традицій, культури, мови й пісні.

Освіту П.Тичина здобував у початковій земській школі, потім — у Чернігівській бурсі, а згодом — і в Чернігівській духовній семінарії. Саме в цей період поринає у поетичну творчість.

Великий вплив на формування світоглядних цінностей юнака мало знайомство з родиною М.Коцюбинського. Навчаючись у Чернігові, він починає відвідувати «літературні суботи» М.Коцюбинського. Там таки на «літературних суботах» молодий Тичина знайомиться з революційно настроєною молоддю — Ю.Коцюбинським, В.Примаковим, зближується із В.Еллан-Блакитним.

Значною подією в історії української літератури, що засвідчила появу оригінального, самобутнього таланту з власним поетичним стилем, став вихід у 1918 р. збірки його віршів «Сонячні кларнети», писані в атмосфері відродження національно-державного життя України в 1917 р.

У 1920-і рр. Павло Григорович бере активну участь у тогочасному громадському та літературному житті. Публікує переклади творів з російської, білоруської, грузинської, вірменської літератур.

Суспільно-політичні умови, у яких жило і працювало покоління, до якого належав П.Тичина, були складними, трагічними. Радянський режим посилював тиск на всі сфери життя, особливо духовне. Він підминав під себе непокірних, задобрював одних, нещадно карав інших. Масові розстріли й самогубства ставали нормою суспільного життя. Нейтрального місця «під сонцем вождя Сталіна» не було. В цих умовах П.Тичина

на перетворився, за образним порівнянням В.Стуса, «на живу мумію», оспівуючи радянський героїзм та патріотизм, «вождя всіх часів та народів» Й.Сталіна і більшовицьку партію*.

Радянський режим не шкодує нагород, премій талановитому поету: нагороджує вищими державними нагородами — орденом Леніна, орденом Трудового Червоного Прапора, Сталінською премією та Державною премією України імені Т.Шевченка; призначаючи на високі державні посади — міністра освіти УРСР, Голови Верховної Ради УРСР.

Після тяжкої хвороби П.Г.Тичина помер на сімдесят сьомому році життя. Похований у Києві на Байковому кладовищі.

«П.Тичина — дуже великий і надійний поетичний талант... був досить помітною зіркою нашої нової літератури... Сонячність настроїв, міцні акорди віри в перемогу національних ідеалів — ось що було прикметою його перших віршів», — писав у 1938 р. дослідник української культури Мирослав Семчишин.

«...Від першої і до останньої своїх книг П.Тичина може дивувати безмірністю своєї влади над фонічною стихією віршованого слова, своїм ритмічним чуттям і талантом музиканта-симфоніста...», — писав академік Л.Новиченко.

Узагальнення вчителя

Таким чином, після довгих десятиліть, українські книгодрукування, преса та література отримали право на вільний розвиток. Початок національно-демократичної революції викликав появу багатьох українських журналів, газет, книжок для народу та школи; поети та письменники не залишилися осторонь вільного розвитку національної культури.

3. Театр. Образотворче мистецтво.

Розкриття панівних тенденцій в українському театрі доби УЦР відбувається під час образної розповіді за схемою-переліком «Розвиток театру в Україні в період УЦР».

Зусиллями відділу мистецтв Генерального секретарства освіти у сезоні 1917—1918 року на трьох київських сценах починали виступ постійні українські драматичні трупи. Був заснований Український національний театр на чолі з І.Мар'яненком. В оперному театрі готувались до постановки українською мовою два спектаклі — «Тарас Бульба» М.Лисенка та «Черевички» П.Чайковського. Лібрето опер складала Л.Старицька-Черняхівська, над декораціями працював Г.Нарбут.

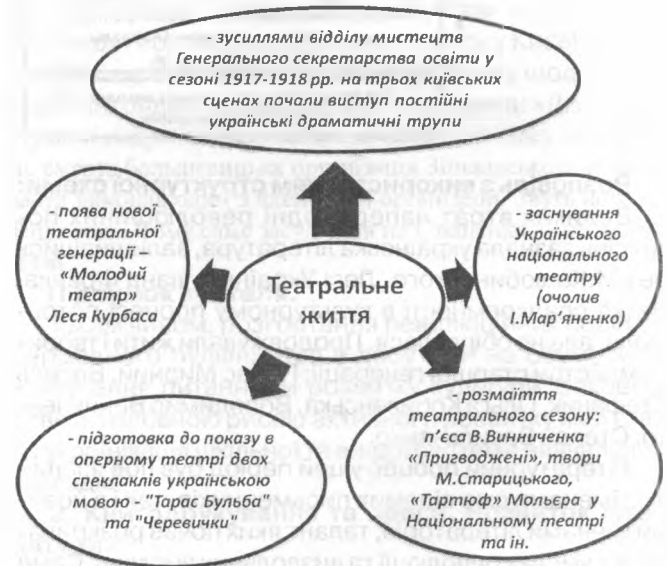
Театральний сезон 1917—1918 рр. приніс глядачам розмаїття театрального репертуару: Національний театр розпочав свою діяльність п'єсою В.Винни-

ченка «Пригвождені» у постановці І.Мар'яненка, потім репрезентував драматичні твори М.Старицького, з світової драматургії — «Тартюф» Мольєра та «Вогні Іванової ночі» Г.Зудермана.

З'являється нова театральна генерація європейського зразку — «Молодий театр» Леся Курбаса. Цей колектив вдався до модерних сценічних засобів відтворення української та європейської драматургії. «Хто не знає, яка рутина, який зашкарублий консерватизм панує у нашому театральному мистецтві. Молодий український театр... Вогонь революції розтрощив ідейну шкаралу нашого театрального мистецтва, рутину знищено і перед нами давно жадана українська драма...», — писав критик «Робітничої газети» від 25 травня 1917 р.

«Сцени з містичним хором, туніки статистів і гра самого Леся. Він вже відтоді назавжди завоював наше серця... Ми захоплювались новим театром. Ми були горді з нього. Це став наш театр», — згадувала згодом українська письменниця Н.Суровцева, яка у 1917 р. була студенткою історико-філологічного факультету університету.

Сценічним дебютом театру став виступ на загальнономіському політичному мітингу в Київському оперному театрі 20 травня 1917 р. Театр показував живу картину «Прометей», де в образах розкутого Прометейя, революціонерів-декабристів та звільненого від царської цензури слова символізував революційний рух.

Реферативне повідомлення учня на тему: «Реформатор українського театру: Олександр Курбас».

Пропонований варіант:

«Наша поява тісно пов'язана з розвитку української інтелегентської думки... Ми хочемо творити нові цінності... А щоб вони були цінностями взагалі та ще й національними, то мусять розвиватись самостійно... «Молодий театр» відки-

дає провінційну залежність від російських стилів... робить прямий поворот до Європи і до самого себе...» (Курбас Л. «Молодий театр: генеза — завдання — шляхи»).

Реформатор українського театру **Олесь Курбас** (повне ім'я — Олександр-Зенон Степанович Курбас) народився 1887 р. у сім'ї галицького актора Степана Курбаса (по сцені — Яновича). По закінченні Тернопільської гімназії навчався на філософському факультеті Віденського університету, а згодом перевівся на філософський факультет Львівського університету.

Володів російською, польською, німецькою мовами, самотужки вивчав англійську та норвезьку мови. Режисерську кар'єру розпочав у 1911 р. у гуцульському театрі «Верховина» Гната Хоткевича.

Великий вплив на формування світогляду молодого Олесь мали Гордон Х.Крег, М.Райнгард, А.Бергсон, Й.Кайнц.

Наприкінці березня 1916 р. на запрошення М.Садовського переїжджає до Києва, де дебютує у ролі героя-коханця Степана в драмі «Невольник». Згодом приєднався до групи молоді, яка, вступивши у конфлікт зі старою театральною школою, прагнула шукати нових шляхів у театральному мистецтві.

У 1920-і роки Лесь Курбас знайшов свого драматурга. Це був Микола Куліш. З ним Лесь Курбас здійснив постановки ряду високохудожніх, часто гостро дискусійних вистав, серед них: «Мина Мазайло» М.Куліша, «Диктатура» І.Микитенка, «Золоте черево» Ф.Кроммелінка та ін.

В умовах утвердження радянського тоталітарного режиму театральні новації Л.Курбаса викликають хвилю нападків і звинувачень у націоналізмі, формалізмі, відриві від радянської дійсності. З початком 1930-х років розпочинається масове цькування Курбаса. Негативну відповідь почув з уст режисера тодішній перший секретар ЦК КП(б)У П.Постишев на свою вимогу зректися помилок і засудити діяльність М.Хвилювального та М.Скрипника.

...Його усунуто від керівництва театру «Березіль», позбавлено звання народного артиста УРСР (присвоєного у 1925 р.) і, нарешті, арештовано, а згодом заслано на північ у табори ГУЛАГУ...

Там на далекій чужині у 1937 р. (за іншими даними, у 1942 р.) і покінчив свої рахунки з цим життям український театральний авангардист «надзвичайний Курбас»...

Вчитель пропонує учням скласти хронологію основних подій життя Л.Курбаса.

За допомогою пропонованих схем (схема-перелік «Центри малярського руху в Україні» та тематична схема Українська академія мистецтв) **вчитель** аналізує розвиток українського образотворчого мистецтва у добу УЦР:

Українська академія мистецтв	
Хронологія заснування	5 листопада 1917 р. - затвердження Статуту Академії УЦР 5 грудня 1917 р. - урочисте відкриття

Керівництво	
Академію очолювала Рада на чолі з Д.Антоновичем, П.Зайцевим, Д.Щербаківським (вчений секретар) та ін.	Першими ректорами були Г.Нарбут (1917-1918), В.Кричевський (1918), Ф.Кричевський (1918-1921)

Перші професори	
М.Бойчук (монументальне мистецтво), М.Бурачек (пейзаж), В.Кричевський (архітектура, композиція), Ф.Кричевський (побутово-історичне малярство, портрет), А.Маневич, О.Мурашко, М.Жук (станкове малярство), Ю.Нарбут (графіка), Д.Щербаківський (українське народне мистецтво, історія українського мистецтва) та ін.	

Сюжетна розповідь:

«**Георгій Нарбут — художник-графік, народжений революцією.**»

Коли тихого травневого дня 1920 р. друзі, близькі й однодумці проводжали в останню путь Георгія Івановича Нарбута, послухавши виступаючих, один із священників, що творили обряд похорону, в простоті сердечній сказав: «А ми й не знали, кого ховаємо». А ховали того дня художника-графіка європейського масштабу, народженого революцією...

...Коли революційна хвиля пробудила до державного життя і Україну, **Георгій Іванович Нарбут** полишає столицю імперії — Петроград і весною 1917 р. повертається до Києва, щоб взяти найактивнішу участь у відродженні вітчизняного мистецтва й культури. Саме цей крок, який приніс йому безсмертя, не був схвалений ні його колегами, ні потім — більшовиками, які перемогли...

Народився він, майбутній автор малюнків до перших українських державних банкнот та шрифту нової абетки, на хуторі Нарбутовці, що біля Глухова, 1886 р. у стародавній козацькій родині. Одержав у спадок почуття гордості за славне минуле України та полум'яну любов до України, її історії, культури.

Початкову освіту здобув самотужки. Закінчивши

Глухівську гімназію, продовжував навчання у Петербурзькій академії мистецтв. Деякий час вчився в І.Білібіна та М.Добужинського. У 1909 р. вдосконалював майстерність у Мюнхені. Після повернення став членом мистецького об'єднання у Петербурзі — «Світ мистецтва». Будучи добрим знавцем української старовини, геральдики, бо щоліта бував в Україні та вивчав її пам'ятники минулого, взяв участь в оформленні «Малоросійського гербовника» В.Модзалевського, а згодом і інших книг.

У вересні 1917 р. став професором, а з грудня 1917 р. — ректором новоствореної Української Академії Мистецтв, яку він бачив не тільки як вищий навчальний заклад, але й як центр науково-дослідницької роботи по вивченню історії національного мистецтва...

Помер несподівано — на 34 році життя, ніби згас разом із молодого Українською державою...

«Вертаючись із кладовища невеличким гуртом, — писав у своїх спогадах Микола Зеров, — зайшли ми до Павла Тичини на Кузнечну вулицю. Сиділи тихо; в'язалися все невеселі думки про те, як несприятливо складається життя талановитих людей у нас, — і скільки ще жертв відбере від нас наша, нехай і плідна, але сувора доба».

Завдання учням — скласти хронологію основних віх життя Г.Нарбута.

Узагальнення вчителя.

Таким чином, бурхливі соціальні потрясіння не минули театральне життя та розвиток образотворчого мистецтва України у добу УЦР. Вперше за останні десятиліття ці галузі української культури отримали суттєву державну підтримку -зусиллями відділу мистецтв Генерального секретарства освіти починають виступи драматичні трупи, УЦР — створюється Українська академія мистецтв тощо.

4. Релігійне життя в Україні у добу УЦР.

У ході сюжетної розповіді та за допомогою хронологічної схеми вчитель висвітлює релігійне життя в Україні у добу УЦР:

Події Української національно-демократичної революції справили істотний вплив на релігійне життя в Україні. У православній Церкві в Україні з'явилося три течії: автономна, автокефальна й обновленська.

Особливо в середовищі національно налаштованих духовенства та віруючих почало поширюватись прагнення до повернення статусу незалежності — автокефалії.

Так, вже навесні 1917 р. на Подільському, Полтавському єпархіальних з'їздах було вперше виголошено бажання мати незалежну від Російської православної церкви незалежну Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ).

Наприкінці весни 1917 р. з ініціативи протоієрея Василя Липківського було засновано «Братство воскресіння», яке очолило рух за утворення УАПЦ.

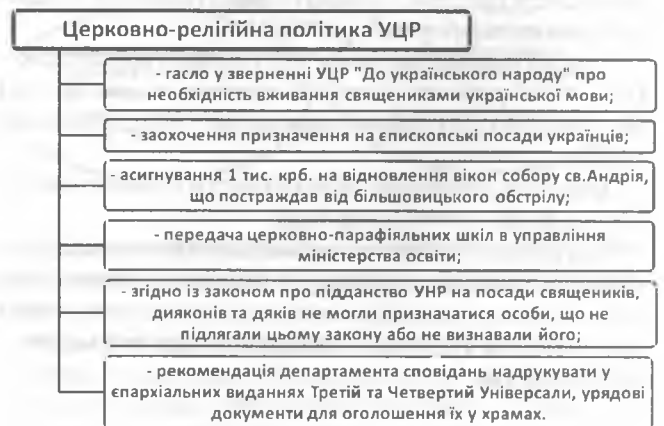
Однак, переважаюча частина єпископату України (27 осіб, що становило 78%) виступала проти ідеї створення незалежної Української православної церкви.

Незабаром змагання за суверенну українську Церкву набули цілком виразних форм і вилились у підготовку до скликання православного церковного Собору. Всеукраїнська православна церковна рада, очолювана В.Липківським, призначили початок роботи Собору на 28 грудня 1917 р. 7 січня 1918 р. Собор розпочав свою роботу.

«Собор відкрився дуже урочисто і дуже церковно. Російські церковні групи пішли на нього... Собор працював досить спокійно...» (із спогадів протопресвітера В.Зеньковського).

Автокефалія — (від грец. *αὐτός* — сам та *κεφαλή* — голова) статус помісної Церкви, яка є самостійною і незалежною від інших церков у розв'язанні адміністративних та культових питань.

Автокефальна Церква є незалежною і самостійною у управлінні частиною Вселенської Православної Церкви. Автокефальні церкви очолюються патріархами або митрополитами; самостійно обирають свого главу, скликають собори, канонізують святих, мають власний церковний суд, зберігають традиції у богослужінні та обрядах. Визнання автокефалії певної церкви пов'язане з багатьма чинниками як церковного, так і політичного життя, зокрема з утворенням суверенних держав.

Сподівання УЦР, що були пов'язані із роботою Собору, висловив перед делегатами комісар у справах сповідань О.Кониський наступними словами: «Якщо ви бажаєте служити народу, — перед вами лише один шлях: дати українській церкві автокефалію. Таким чином ви виконаєте завдання, що його переслідує уряд УНР».

Та внаслідок захоплення Києва більшовицькими військами було прийнято рішення про перерив у його роботі. А до того часу пропонувалося на єпархіальних з'їздах обговорити питання про автономію чи автокефалію, українізацію Церкви.

— Чому українство, на Вашу думку, виступило з ініціативою створення автокефальної церкви?

— Сформулюйте зміст поняття «автокефалія».

Реф'ятивне повідомлення на тему: «Першоієрарх УА.ПЦ В.Липківський» (супроводжується демонстрацією портрета В.Липківського).

Пропонований варіант:

Василь Костянтинівич Липківський народився 1864 р. у родині священика с. Попудня на Київщині. Уманська духовна бурса, Київська семінарія, після закінчення якої його, як кращого учня, направили до Київської духовної академії, ступінь кандидата богослов'я — такими були щаблі духовного зростання сільського юнака. У 25 років — він законовчитель державної гімназії, а згодом, прийнявши сан священика, отець Василій понад десять років був настоятелем міського собору, повітовим інспектором церковно-парафіяльних шкіл Липовецького повіту...

Початок ХХ ст. розпочинався для В.Липківського вдало: його було призначено завідуючим Київською церковно-вчительською школою. Але тут отець Василій довго не затримався. За «українофільство» та «ліберальні погляди» влада усунула його від викладацької роботи. Працює настоятелем Солом'янської парафії у Києві...

У роки національно-визвольних змагань активний організатор та натхненник по здобуттю Українською православною церквою автокефалії.

Його зірка засяяла у 1921 р., коли Всеукраїнський собор проголосив автокефалію УПЦ, а його самого таємним голосуванням було обрано на посаду єпископа-митрополита*.

Як не проголошував свою аполітичність митрополит та готовність до співпраці з радянською владою, остання всіляко прагнула зменшити роль церкви в житті, внести розкол у її лави. І це їй вдалося.

...Арешти, позбавлення митрополичого сану, заборони відвідувати церковні округи, втрата можливостей заробляти на елементарні потреби, життя впроголодь...

І трагічний кінець: 73-літнього першоієрарха УАПЦ В.Липківського заарештовують четверте і висувають

*Зауважимо: це сталося саме тоді, коли в Україні остаточно утвердилася влада більшовиків, які в боротьбі з Руською Православною Церквою не гребували жодними «соратниками» (Ред.).

стандартне на той час звинувачення: був керівником антирадянської фашистської організації українських церковників, яка ставила за мету відокремлення радянської України від СРСР.

1937 р. — засуджено до розстрілу. Вирок виконано...

Як підсумок, вчитель використовує судження відомого українського історика О.П.Реєнта щодо релігійного життя в Україні у 1917 р. — на початку 1918 р. та пропонує учням висловити власну думку з цього приводу:

«Брак компетентного й авторитетного державного органу, який міг би бути дійовим інструментом взаємовідносин між державою і Церквою, не дозволив діячам Центральної Ради скористатися можливостями церковної організації для об'єднання народу навколо гасла національного відродження. Традиціоналізм та консерватизм більшості православних ієрархів в Україні виявилися сильнішими за тенденції демократизації та автономізації українського православ'я» (О.Реєнт. Українська Центральна Рада // Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. // Україна кризь віки. — Т. 30. — К, 1999.).

III. Закріплення вивченого матеріалу.

Колективна робота у формі репродуктивної бесіди:

— Що таке «українізація»? Які мало ознаки її проведення в освітній галузі?

— З іменами яких письменників був пов'язаний розвиток української літератури у добу УЦР?

— Які зміни відбулися в театральному репертуарі з початком національно-демократичної революції в Україні?

— Чому, на Вашу думку, ідея надання статусу автокефальної Українській Православній Церкві не була реалізована у період УЦР?

IV. Підведення підсумків уроку.

Узагальнююча розповідь вчителя.

Отже, у добу Центральної Ради відбулось відродження усіх форм національно-культурного життя в Україні. Вперше в її історії виникли умови, коли розвитком української культури почали опікуватись на державному рівні. Так, розгортання революційних подій та державного будівництва у добу УЦР не обумовило нехтування питаннями розвитку культури, зокрема освіти, головною рисою активного розвитку якої стала українізація шкільної та вищої системи навчальних закладів. Відповідно за сприяння держави організуються виступи драматичних труп, створюється Українська академія мистецтв, налагоджується книгодрукування та ін. Крім того, після довгих десятиліть, українська література отримала право на вільний розвиток.

V. Подача домашнього завдання.

Підготуйте відповіді на запитання та виконайте завдання:

— Визначте головні тенденції розвитку української культури у добу УЦР.

— Охарактеризуйте внутрішні та зовнішні чинники, що перешкодили реалізації ідеї надання Українській Православній Церкві статусу автокефальної.

— Підготуйте невелику доповідь про одного із діячів української культури періоду УЦР.

— Проаналізуйте твердження дослідниці історії визвольних змагань в Україні 1917-1921 рр. та історії культури цього періоду Осташко Т.:

«Українська революція, яка сприяла прискорення всіх форм суспільного розвитку, викликала небувале піднесення національно-культурного і духовного життя в Україні...

Характерною особливістю літературно-мистецького життя тієї доби було його активне втручання в політичний процес» (Осташко Т.С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради // Український історичний журнал. — Київ, «Наукова думка», 1998. — №3. — СС.24-38.).

— Чому, на Вашу думку, у період УЦР спостерігається посилення зв'язків між політичним та культурним життям в Україні?

— Визначте причини впливу політичного життя на розвиток культури в Україні у добу УЦР та його наслідки.

Ілюстративний додаток

І. Стешенко

П. Тичина

Г. Нарбут

Л. Курбас

Василь Липківський

М. Грушевський серед українських митців